

J. H. Kuiper

DE
LEER DER ONSTERFELIJKHEID

EN DE

STAATSSCHOOL,

DOOR

DR. A. KUYPER.

Overgedrukt uit de „HERAUT.”

KUYPER
BX
9422
. K8
L44
1870

AMSTERDAM,
H. DE HOOGH & Co.
1870.

LIBRARY OF PRINCETON

MAY - 9 2008

THEOLOGICAL SEMINARY

EX LIBRIS

COURAGE AND LOYALTY

DR. G. PUCHINGER

KUYPER BX9422.K8 L44 1870
Kuyper, Abraham, 1837-1920.
Leer der onsterfelijkheid en
de
staatsschool.

DE
LEER DER ONSTERFELIJKHEID

EN DE
STAATSSCHOOL,

DOOR
DR. A. KUYPER.

Overgedrukt uit de „HERAUT.”

LIBRARY OF PRINCETON

1877 - 9 2008

THEOLOGICAL SEMINARY

AMSTERDAM,
H. DE HOOGH & Co.
1870.

Over de »leer der onsterfelijkheid in verband met de Staatsschool» is in onze Tweede Kamer zoowel, als in de dagbladpers, een debat gevoerd, dat in de hoogste mate onze belangstelling eischt.

Gelijk men weet, heeft het Noorden beweerd, en de N. Rotterdammer beaamd, en de Minister officieël, zij het ook zeer omzichtig, bevestigd: dat de leer van de onsterfelijkheid der ziel contrabande is op onze Staatsschool.

Met het oog nu op dit feit, willen we aantoonen: 1°. Dat de minister en de radicale pers onloochenbaar recht hadden bij hun beweerden. 2°. Dat het alarm tegen deze verklaring met de verkeerde klok is geluid, en 3°. Dat bij dit geruchtmakend feit op outzettende wijze het zedelijk verval van ons volksleven gebleken is.

I.

Voorcerst: de minister en de radicale pers hadden onloochenbaar recht in hun beweeren.

We leven onder artikel 194 onzer grondwet, en de schoolwet van 1857 is nog ten volle van kracht.

Men houde dit wel in het oog.

Niet wat we wenschen zouden. Niet wat duizenden bij duizenden heilig is. Niet wat met het levensbesef zelf voor den Christen samenvalt. Uitsluitend de schoolwet van 1857 schift, wát op de openbare school als goede lading mag binnengeloodsd, en wát als verboden waar moet afgewezen.

Daarvoor nu bevat onze schoolwet deze curieuse bepaling, dat slechts met algemeene stemmen tot toelating mag besloten worden.

Geweerd moet, wat andersdenkenden ergeren zou.

Toegelaten wordt dus alleen datgene, wat niemand ergert.

Zóó spreekt de wet, en zóó moest ze spreken.

Wil men een school die voor allen haar deuren openen zal, dan is een eerste vereischte dat die school kleurloos, strikt onzijdig zij.

Op zulk een school mag de Israëliet niet aan den Christen, de Roomschegezinde niet aan den Protestant, de Remonstrant niet aan den Hervormden Belijder worden opgeofferd. Voor aller geld gebouwd, voor aller kroost bestemd, moet die school van Staatswege voor allen even onergerlijk worden gemaakt.

Of niet zulk een school ondenkbaar is, is niet de vraag. De schoolwet wil haar, en eerst dan beantwoordt de Staatsschool aan haar eisch, zoo ze aan die voorwaarde voldoet.

Bij de vraag, of de leer der onsterfelijkheid op de Staatsschool thuis behoort, hebben we dus eenvoudig te onderzoeken, of allen in den lande zonder onderscheid eenstemmig over de onsterfelijkheid denken.

Brengt nu dat onderzoek ons helaas! maar al te spoedig tot de smartelijke uitkomst, dat zelfs openlijk in geschriften en dagbladen het geloof aan de onsterfelijkheid bestreden wordt, dan is daarmee voor de schoolwet het pleit onherroepelijk beslist, en moet de leer der onsterfelijkheid buiten de muren onzer Staatsschool blijven.

De eenige speelruimte die nog overblijft, geeft de vraag: of op de Staatsschool alleen verboden is, wat andersdenkenden op die school, of wat andersdenkenden in den lande aanstoot geeft.

In het eerste geval zou de leer der onsterfelijkheid alleen op die Staatsscholen zijn buitengesloten, waar kinderen onderwijs genoten, wier ouders aan geen onsterfelijkheid geloofden. Maar staat het vast, dat de wet in de rechtspraak bijna uitsluitend in den zin is uitgelegd, dat »andersdenkenden" van algemeene beteekenis ¹⁾ is te achten, dan zien we niet, wat met de schoolwet in de hand tegen het beweeran van den minister en zijn trawanten is in te brengen.

Het beroep op artikel 23^a baat hier niet.

Het is zoo. Dat artikel bepaalt, dat het onderwijs

1) Men weet, dat de uitlegging aan dit wetsartikel gegeven, een grens zoekt in de belijdenis der gezindheden. Maar evenzeer, dat de feitelijke leerverscheidenheid bij de Hervormde gezindheid, deze grens van zelf in die der „andersdenkenden" doet overvloeien. Dorpsscholen, waar feitelijk de toestand van vóór 1857 voortduurt, zijn met de wet in strijd.

dienstbaar zal gemaakt worden aan de opleiding tot christelijke en maatschappelijke deugden.

Maar is geloof aan de onsterfelijkheid een deugd?

Zeer zeker voor den Christen, die zelfs geen andere deugd, geen ander werk Gods dan het »geloof» kent.

Maar zal in dien zin het geloof aan onsterfelijkheid een deugd zijn, dan in veel stilliger zin nog het geloof aan den Christus.

Staat het dus vast, dat het »geloof aan den Christus» in den zin onzer schoolwet niet als een deugd wordt beschouwd. Toont de beraadslaging over die wet en hare uitlegging van straks dertien jaren, dat men krachtens dit artikel het geloof aan den Christus niet mag prediken op de Staatsschool. Dan volgt ook hieruit, dat het »geloof aan onsterfelijkheid» aan dit artikel nooit een vrijbrief ter toelating op de Staatsschool kan ontleenen.

Wel zegt men, dat met de wegneming van de leer der onsterfelijkheid aan alle zedelijkheid den bodem wordt ingeslagen.

Maar ook dit argument klemt niet.

Evenzoo, en ons dunkt, op beteren grond nog, is beweerd: dat met wegneming van den Christus de wortel werd uitgehouwen, waarop ware zedelijkheid alleen bloeien kan.

Heeft men ons dus op die tegenwerping geantwoord, dat op de Staatsschool alleen van de vruchten sprake mocht zijn, maar niet van den boom, noch van zijn wortel, dan spreekt het van zelf, dat ook de leer der onsterfelijkheid niet mag gedoogd worden, alleen omdat, naar veler meening, haar te loochenen met het vertrappen van alle zedelijkheid gelijk staat.

Hierbij komt ten slotte nog dit.

Gesteld ook dat allen, die bij de Staatsschool betrokken zijn, in beginsel de leer der onsterfelijkheid wilden huldigen, dan nog zou dit zoo teeder onderwerp in de handen van den Staatsonderwijzer niet veilig zijn.

Ieder weet toch, dat over de dingen na dit leven ook onder hen, die aan het bestaan van een onzichtbare wereld gelooven, de meest uiteenlopende gevoelens heerschen.

Anders denkt ook in dit opzicht de Israëliet en anders de Christen. De Roomschegezinde heeft denkbeelden over het leven na den dood, die de Protestant bestrijdt. En ook onder dezen wederom vindt ge gansch andere voorstellingen bij den Orthodox-Gereformeerde en den Groninger, en bij den oud-liberaal weer geheel andere denkbeelden, dan die de moderne leeraars onze gemeenten zoeken in te prenten.

Wij behoeven slechts de woorden: »vagevuur”, »toekomend oordeel”, »wederkomst des Heeren”, »opstanding des vleesches” en »zaliging aller zielen” te noemen, om de waarheid hiervan in het oog te doen springen.

Is het nu onmogelijk over de onsterfelijkheid te spreken, zonder min of meer zijn bijzonder gevoel over deze groote vraagstukken te laten doorschemeren, en kan dus ook de Staatsonderwijzer dit niet, — dan gevoelt ieder, dat het hoogst gewaagd zou zijn, hem dit gewichtig leerstuk in handen te geven.

Dan ligt het in den aard der zaak, dat ook deze oogluiking slechts leiden zou tot propaganda eener

Staats-eschatologie, of Staatsleer over de onsterfelijkheid.

En dan gevoelt men, dat een eerlijke Wetsuitlegging, in het belang der ouders zelve, eer tot banning der onsterfelijkheidsleer nopen, dan haar vrijlating op de Staatsschool bevorderen moet.

II.

Daarom meenden we recht te hebben tot onze *tweede* verklaring: dat het alarm tegen deze ministeriële verklaring met de verkeerde klok is geluid.

Voor de Conservatieve en Ultramonaansche pers heeft dat alarm geslagen.

We lazen, wat ze schreven, met dankbaarheid.

Elke kreet van verontwaardiging bij een roof met zóó ijsskoude onverschilligheid aan de hope der onsterfelijkheid gepleegd, juichen we toe en trilt na in ons eigen hart.

We hebben vooral in deze dagen gevoeld hoeveel warmer het hart onzer Conservatieven dan der Radicalen klopt.

Gevoeld, dat Mr. Heemskerk Az. als Minister van Binnenlandsche Zaken een veel natuurlijker verschijning voor onze natie was dan de marmeren gestalte van Mr. Fock.

Ja, gevoeld, hoe, bij gemis aan een eigen dagblad, de conservatieve pers voor ons soms onschatbare waarde bezit, om mede in onzen naam te protesteeren.

Maar toch ze spraken ons de taal onzes harten niet.

Ook hierbij ontbrak het aan consequentie en doorzicht.

Ook hier bleek het treffend, hoe weinig de Christen van hen te wachten heeft.

Er was gebrek aan consequentie. Want, is het u ernst, dat met de leer der onsterfelijkheid alle dengden bodem wordt ingeslagen. En blijkt het niettemin officiëel, dat die omnibare leer van onze Staatsschool gebannen wordt. Dan is de eenig mogelijke consequentie deze: bestrijd dan die Staatsschool, en duld ze alleen als correctief.

Maar ook gebrek aan doorzicht. Want doorzag men de strekking onzer schoolwet, dan had dit feit niet kunnen verrassen. Dan had men in deze ministerieele verklaring eenvoudig een der noodzakelijke gevolgen gezien, die uit het schoolstelsel voortvloeiden. Dan zou men, in heilige verontwaardiging, ons de hand hebben gereikt onder de belijdenis: »het is dan toch zóó als gij steeds beweerdet: geen Christus, geen onsterfelijkheid, geen God. Van deze ure af is uw strijd tegen de Staatsschool de mijne.»

Intusschen dit bleek niet. Men nam acte van 's ministers verklaring, en betuigde niettemin van harte voorstander der Staatsschool te zijn.

Men hield dus alarm tegen den minister en de radicale pers, en besepte niet dat alleen alarmslaan tegen de Schoolwet zelve tot blussching van de uitgebroken vlam kon leiden.

Maar vooral den Christen moet die strijd tegen de radicalen bedroeven.

Den Christus heeft men helpen weeren van de volksschool. Men heeft er in toegestemd, dat Zijn Opstanding, waarin elke hoop der onsterfelijkheid rust, op die school werd doodgezwegen.

Toen wij beweerden, dat deugd niet kon gekweekt worden, zoolang de Bron van alle deugd geweerd bleef, heeft men zich aan de zijde der radicalen tegen ons geschaard.

Men heeft het gedoogd, dat alles wat den Christen heilig is, wat het Christendom van het niet-Christendom onderscheidt, van de Staatsschool werd teruggedrongen.

Den Christus buiten de Staatsschool houden, dat mocht!

Maar nu, nu de aanval gewaagd wordt, *niet* op het Christendom, maar op den rationalistischen trias van »God, deugd en onsterfelijkheid», nu wordt men wakker, nu smeedt men wapenen ter verdediging, en erkent dat het zedelijk karakter der natie wordt bedreigd.

Men lette hier zeer ernstig op.

In onze kerk bestaat sinds het laatst der vorige eeuw een dubbele godsdienstige richting.

De ééne gaat uit van den Christus, belijdt het Evangelie, en heeft over de dingen dezer wereld en der toekomstige een reeks van voorstellingen, die aan dien Christus zijn vastgeknoopt, en dus uit dat Evangelie zijn ontleend.

Voor de andere daarentegen, is niet de Christus, maar de school der rationalistische wijsgeeren, de bron, waaruit zij hun »Credo» putten.

De eerste richting heeft een apostolische geloofsbelijdenis van twaalf, de andere een wijsgeerige belijdenis van slechts drie artikelen. Ze luiden: »God, deugd en onsterfelijkheid.»

Voor de eerste richting is de levensvraag dus: De Christus en zijn Evangelie.

Voor de laatste: de Onsterfelijkheid.

Zien we nu wél, dan toont de polemiek onzer dagbladen, dat niet ten behoeve der eerste, maar uitsluitend ten behoeve der laatste richting, het pleidooi tegen den Minister wordt gevoerd.

Men verheelt dit zelfs niet.

Openlijk erkent men, dat het ergerlijke vooral hierin ligt, dat een leerstuk geweerd wordt, dat óók de Israëliet, óók de Baddhist, óók de Mahomedaan, óók de moderne Theoloog belijdt en vasthoudt.

Men is verontwaardigd, omdat van de school gebannen wordt, wat alle eeuwen door geheel de menschheid als haar hope en verwachting in symbool en lierdicht heeft uitgedrukt.

De kwestie staat dus zóó, dat men heeft gezwegen, zoolang de strijd ging tegen den »geopenbaarden», maar het zwaard aangordt, nu de aanval geschiedt op den »natuurlijken» godsdienst.

Begrijpt men dan niet, dat men ons verblijd heeft, en bedroefd tevens.

Verblijd, want liever natuurlijke godsdienst, dan geen godsdienst met al.

Maar ook bedroefd. Omdat het hier zonneklaar bleek, dat de groote Protestantsche partij niet schroomt den geopenbaarden godsdienst prijs te geven, en nu zelfs nog niet van dien dwaalweg terugkomt, nu het blijkt, dat ook die natuurlijke godsdienst haar ontvalt.

GODSDIENSTLOOZE SCHOOL We zouden zeggen, nu althans moest deze uitdrukking als synoniem van »Staatschool» niet meer hatelijk schijnen.

Voor de »onsterfelijkheid» als voor het ééne noodige strijdt men.

Maar onze lezers althans zullen gevoelen, dat die leer der onsterfelijkheid, niet ons, maar den rationalisten ontnomen wordt.

Slaan we de Schrift op, dan vinden we het woord onsterfelijkheid slechts *tweemaal* gebezigd, en geen dier beide keeren in den zin van onsterfelijkheid der ziel.

Zij leert ons alleen, dat er buiten dit rijk des doods, waarin wij thans leven, nog een ander rijk, nog een andere wereld is, waar »*athanasic*» d. i. onsterfelijkheid heerscht, en ze zegt op de ééne plaats (1 Cor. XV: 53, 4), dat ons lichaam die onsterfelijkheid zal aandoen, en op de andere (1 Tim. VI: 16) dat »God alleen de onsterfelijkheid heeft.»

»Onsterfelijkheid der ziel» is een uitdrukking, die voor het Evangelie niet kan bestaan. »Onsterfelijk» is wat »niet sterft,» en het Evangelie leert juist, dat de ziel *dood* is, en dood blijft, zoolang ze niet door Christus ten leven gewekt wordt.

Daarom weet ook de Apostolische belijdenis van geen onsterfelijkheid.

Daarom vindt men ook in onze Psalmen van geen onsterfelijkheid. (Wel in sommige gezangen).

Daarom wordt ook in onze geloofsbelijdenis wel van »onsterfelijk worden» gesproken, maar de leer der onsterfelijkheid in den gewonen zin gemist.

Wat de rationalist »onsterfelijkheid» noemt dat is den Christen »het eeuwige leven.»

Het eeuwige leven! Dat is onze blijde belijdenis. Zoo leert het ons de Schrift. Zoo getuigen het onze Symbolen.

Die »onsterfelijkheid der ziel» is onschriftuurlijk, om de onware scheiding die ze maakt tusschen ziel en

lichaam, en de loochening die er onmiddelijk nit voortvloeit van de »wederopstanding des vleeschcs.»

Ze is onschriftuurlijk. Omdat ze het feit der zonde, en dus den geestelijken dood buiten rekening laat.

Ze is onschriftuurlijk. Omdat ze de opstanding ten laatsten dage buiten sluit, en de vruchtbare moeder is van die reeks onware voorstellingen, die over den toestand na den dood thans gangbaar zijn.

Neen, de Schrift bezit te heilige harmonie, dan dat men haar de ongerijmdheid van »onsterfelijke sterfelingen» mag opdringen.

Handhaaf de onsterfelijkheid op de school, en wat hebt ge gewonnen, zoolang er van geen »oordeel» sprake mag zijn.

Niet in de „onsterfelijkheidsleer,” maar in »de leer van het oordeel,” ligt, zoo men deugd door bedreiging wil, de klem der zedelijkheid.

Geef ook dat toe. Maar dan nog vraag ik: Wat baat de leer van het oordeel, zoo er van de leer der verzoening gezwezen wordt. Van de verzoening afgescheiden kweekt de leer van het oordeel geen deugd, maar wanhoop.

Het Christendom leert den mensch God zoeken als het hoogste goed.

Met een leer der onsterfelijkheid, zonder meer, zoekt de mensch, niet God, maar zichzelf.

En hoe zouden we dan zwijgen kunnen, als we zien, hoe duizenden bij duizenden gezwezen hebben, toen het de vraag gold, om den heerlijken Christus, die het eeuwige leven in zijne volheid draagt, aan de kinderen onzes volks te ontnemen,..... maar nu in verontwaardiging te wapen loopen, nu de rationalistische

voorstelling van een dorre, geestelooze onsterfelijkheid door het alvermogen onzer schoolwet wordt bedreigd.

»Eeuwig leven, oordeel, opstanding des vleesches en eeuwige rampzaligheid,» zietdaar de schakels van één keten, die bij elkaar hooren en niet niteengerukt mogen worden.

Toch heeft men gedoogd, dat op de Staatsschool die keten verbroken werd.

Eerst heeft men de »opstanding des vleesches.» Toen de »eeuwige rampzaligheid.» Daarna »het oordeel.» Eindelijk ook »het eeuwige leven» aan de schooldeuren laten afwijzen. En nu meent men dat verlies met een koude, vage, niets-zeggende onsterfelijkheidsleer te kunnen goedmaken.

We protesteeren daar tegen, en roepen hen, die op grond van den natuurlijke godsdienst gelijk die bij Mahomed en Buddhist leeft, den minister bestrijden, uit innige overtuiging toe: Strijdt óf met ons voor den Christus, óf erkent, dat uw strijd voor onsterfelijkheid ons meer verontrust, dan bevredigt.

Kom tot ons over. Al meer toch blijkthet, wat Burke, Stahl, Guizot en Groen zoo telkens herhaalden, wat van Wassenaer en van Lijnden zoo krachtig in het parlement getuigden, en nu ook door consequente liberalen, als Laveleye en Michelet, beleden wordt: er zijn slechts twee beginselen, óf de Christus, óf de omwenteling van 1789. »Ongeloof en revolutie» is één.

Telkens komt uit het conservatieve hart een toon, die ons welluidend in de ooren klinkt.

Gedurig vernieuwen we de ervaring, dat er in dat hart nog een warmte gloeit, die ons weldadig aan-

doet, als de marmerkoude der radicalen ons kil en huiverig heeft gemaakt.

Soms zelfs lezen we in hun bladen, hooren we van hun lippen woorden, die *bijna* de onzen zijn.

Waarom scharen ze zich dan niet aan onze zijde?

De radicalen hebben een beginsel: de revolutie van 1789.

Wij hebben een beginsel: den Christus.

Alleen zij moeten zonder beginsel leven. Waarom nemen ze dan het onze niet? Of zoo niet allen het willen, waarom aanvaarden die conservatieven het niet, die telkens toonen dat ze het willen.

Dit althans zullen zij zelve gevoelen, dat ook de strijd over de onsterfelijkheid ons weer te over geleerd heeft, dat wel voor het rationalisme, maar niet voor het Christendom, heil van hun streven en redding van hun heerschappij is te wachten.

Denk u hen meester, en ge krijgt een schoolwet, waar »God, deugd en onsterfelijkheid,» maar niet »de Christus» zal geleerd worden.

En als we dus ook in dezen strijd hun bondgenootschap, niet dan onder protest, aanvaarden, dan erkennen we gaarne, dat we met ons hart dichter bij hen dan bij de radicalen staan, maar meenen niettemin, dat het doel, dat ook zij beoogen, »de handhaving van het geloof aan een eeuwig leven,» nog beter door de consequentie's van het radicalisme, dan door hun handhaving van het rationalisme zal worden bereikt.

De consequentie van het radicalisme is: de vernietiging van de Staatsschool, en dan kan in de bijzondere school weer met vrijer adem, niet een gemeesmuilde onsterfelijkheidsleer, maar het volle Evangelie

van een eeuwig leven, van oordeel en wederopstanding des vleesches aan de kinderen onzes volks gebracht worden.

De handhaving van het rationalisme daarentegen maakt de Staatsschool onverwinnlijk, en brengt na een langgerekte worsteling, ten laatste aan onze scholen den dood.

Hoe de Tijd in dezen strijd onvoorwaardelijk de zijde der Conservatieven kon kiezen, moge zij voor haar theologisch geweten verantwoorden. Zij verwees onlangs Ds. Schmits e. s. naar den Catholieken Catechismus. We meenen dat wapen thans tegen haar zelve te mogen keeren. Ook haar Catechismus pleit voor zulk een onsterfelijkheid niet.

III.

En nu dan ten slotte nog onze laatste opmerking: hoe droevig bij dit geruchtmakend feit het zedelijk verval van ons volksleven gebleken is.

Een geacht leeraar onzer Kerk zei onlangs: »Weet ge, wat schreiend is? Dat niet ons volk den Minister geantwoord heeft, met denzelfden dag tienduizend kinderen van de Staatsschool weg te nemen.»

En wij voegen er bij: Wat schreiend is? Dat een Nederlandsch Minister een oogenblik die ontzachlijke consequentie der schoolwet heeft kunnen doorzien, zonder als in éénen adem zijn woord te verpanden, dat die schoolwet niet langer zou bestaan.

Wat schreiend is? Dat vijftig vertegenwoordigers van Neêrland's volk. die woorden van den Minister hebben aangehoord, en dat schriklijk gevolg der schoolwet

voor zich hebben gezien, en nogtans die wet hebben gesteund.

Wat schreiend is? Dat de machtige organen der Nederlandsche volkspers, die bladen die de gedachten van ons volk beheerschen, met ijsskoude onverschilligheid, als gold het de consequentie van een belastingwet, die nitspraak hebben herhaald, hebben toegejuicht, en nogtans een schoolwet, die zulke wrange vruchten draagt, als het palladium onzes volks bewierookten.

Wat schreiend is? Dat er zelfs thans nog mannen zijn onder onze geestverwanten, die den naam van Christus belijden, en nogtans zulk een schoolwet blijven verdedigen, en u ernstig terechtwijzen, als ge aan zulk een schoolwet voor het minst den »christlijken» naam ontrukken wilt.

Neen, we nemen daarom niets terug, van wat we zoo even over de dorheid der onsterfelijkheidsleer klaagden.

Maar, nu eenmaal ons volk van de heerlijke hoogten van den geopenbaarden godsdienst naar de dorre vlakten van den natuurlijken godsdienst en den schralen dampkring van het rationalisme is teruggedrongen, nu is de drieheid van »God, deugd en onsterfelijkheid» van zelf de graadmeter geworden, waaraan de warmte van zijn leven moet gekend.

Nu is het wegvallen van dien natuurlijken godsdienst voor ons volk, niet een opklimmen tot de Openbaring, maar een nog dieper wegzinken in den afgrond van den geestelijken dood.

Nu is het vernietigen van wat het rationalisme nog liet, een werpen van ons volk in de armen van het materialisme.

Nu is de uitvaart van de onsterfelijkheidsleer op onze volksscholen, niet een jubelend inhalen van de rijke leer van »het eeuwig leven,” maar een wegcijfering van geheel de onzichtbare wereld, met alles wat het menschenhart verheft.

En dat heeft ons volk aangezien. Dát heeft men ons volk in het aangezicht gezegd, zonder dat een kreet van verontwaardiging geslaakt, zonder dat een »te wapen” tegen zulk een school uit alle oorden van ons vaderland vernomen werd!

Lang was de Staatsschool voor ons volk een gesluierd beeld.

Men had haar wezen bedekt. Men had haar ware gestalte onzichtbaar gemaakt. Ze stond daar, omhangen met een kleed, waarin de verleidelijke namen van »verdraagzaamheid” en »christelijke deugden” met schitterend gouddraad geweven waren.

Ons volk, door dien schijn misleid, geloofde niet, wat enkele getrouwen het vertelden, van de afschuwelijke gestalte, die openbaar zou worden, als eens die sluier wegviel, en dat kleed werd wegge-
worpen.

Allengs kreeg het die school zelfs lief. Het werd aan die school gewend. Die school werd ons volk een deel van zijn nationale leven.

En nu,..... nu het dan eindelijk blijkt, dat alles wat men van die school gezegd heeft, nog ver beneden de ijzingwekkende waarheid bleef. Nu dan eindelijk het masker is afgeworpen. Nu zij zich vertoont in al haar dorre naaktheid. Nu ze geen geloof meer huichelt, maar »Godverzwijging,” »Verzwijging van een eeuwig leven” uit haar geest te voorschijn brengt, en ons

volk toe durft roepen: »Bij mij zult ge uw kinderen zenden, en uw gedoopte zonen en dochters zult ge mij toevertrouwen, al mag de naam van Christus binnen mijn wanden niet gehoord, al mag er van God, al mag er van de onsterfelijkheid niet gesproken worden.» — Nu zwijgt het volk van Nederland. Nu zijn er nog duizenden en tienduizenden, die hun kinderen derwaarts zenden. Nu heeft men nog den onheiligen moed om voor die Staatsschool als voor zijn afgod te strijden!

Waar gaan wij heen.....?

Voelt ge dan niet, dat ge langs dien weg uw »onsterfelijkheid als natie» dreigt in te boeten.

»Geen nood,» antwoordt generaal Knoop; »we hebben nog geschut en zijdgeweel!»

Maar Foreest, die voor hem wijken moest, zou niet ons geantwoord hebben: »Geen geschut noch zijdgeweel baat u, zoo ge uw volk vervreemdt van zijn God!»

Nederlandsche Stoomdrukkerij, Nieuwendijk L 76, Amsterdam.